

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Постановка проблеми. Існуюча система управління фінансово-господарською діяльністю та фінансовий аналіз, який є основою прийняття управлінських рішень не завжди відповідають вимогам ефективного бізнес-управління в сучасних економічних умовах. Формальні методи аналізу і оцінки фінансового стану підприємства, що спрощують процес вирішення складних виробничих і фінансових проблем, недостатньо ефективно використовуються на практиці. Це зумовлює необхідність проведення досліджень в сфері методологічного забезпечення комплексної оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання.

Фінансовий стан – це комплекс найважливіших характеристик функціонування підприємств в ринкових умовах. Він є важливим фактором конкурентоспроможності і стабільного розвитку підприємств. Стійкий фінансовий стан – це результат сукупної ефективної дії складових управління сукупністю господарських процесів, що визначають результати діяльності підприємства.

Сучасні підходи до процесу управління фінансовими і матеріальними ресурсами підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища передбачають створення гнучкої системи прийняття рішень. Основою такої системи є комплексна оцінка фінансового стану, що визначає його рівень, дозволяє дослідити динаміку узагальнюючих показників, порівняти їх з аналогічними показниками інших підприємств і визначити шляхи поліпшення фінансового стану. Тому проблема розробки наукових підходів комплексної оцінки фінансового стану з врахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на здійснення фінансово-господарської діяльності та створення інформаційної бази прийняття рішень фінансового характеру, є найбільш складною в сучасних умовах інтеграційних процесів та наслідків фінансової кризи.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій

Питанням управління фінансово-господарською діяльністю підприємства і різним аспектам моделювання комплексної оцінки фінансового стану присвятили свої роботи вітчизняні й закордонні вчені: Бандурка О. М. [1], Буряк П. Ю. [2], Гринькова В. М. [3], Ізмайлова К. В. [4], Колчина Н. В. [5], Крейніна М. Н. [6], Зятковський І. В., Орлов П. А., Коюда В. О., Клебанова Т. С., Поддєрьогін А. М., Савицька Г. В., Бланк І. А., Шеремет А. Д., Сайфуллін Р. С., Ковальов В. В., Коробова М. Я., Забродський В. А., Расвєнева О. В., Поляк Г. Б., Бурмистрова Л. М. та ін.

Однак ряд питань, пов'язаних з формуванням моделей комплексної оцінки фінансового стану, що дозволяють врахувати вплив зовнішнього середовища на функціонування підприємства і розробити шляхи покращення фінансового стану потребують подальшого дослідження.

Завдання дослідження

Мета та завдання дослідження полягають в теоретичному узагальненні економічних моделей комплексної оцінки фінансового стану підприємства та окресленні можливих напрямків підвищення рівня фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу

Фінанси суб'єктів господарювання відіграють провідну роль в системі суспільного відтворення та формування власних коштів і централізованих фінансових ресурсів держави.

Ринкові перетворення призвели до розширення сукупностей соціально-економічних відносин, підвищенню ролі розподільчих відносин. Набув значних темпів розвитку недержавний сектор економіки, сучасна банківська система, ринки товарів,

послуг, капіталу. Суб'єкти господарювання почали широкого використовувати ринкові методи регулювання ділової активності для досягнення основної мети – максимізації прибутку, який виступає найважливішим джерелом і передумовою збільшення капіталу, зростання доходів підприємства і його власників. Цієї мети можна досягти лише використовуючи наукові підходи щодо організації фінансів, це дозволить не тільки зміцнити фінансове становище та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, але і забезпечити фінансову стабілізацію країни, в цілому.

На думку вчених О. М. Бандурки, М. Я. Коробова, П. А. Орлова й інших [1, с.8], ключовими вартісними економічними категоріями ринкової економіки є "гроші", "ціна", "прибуток" і "фінанси". Спільними для них є наступні фактори:

- по-перше, їх функціонування відбувається в системі товарно-матеріальних відносин і, таким чином, виникає необхідність здійснювати в грошовій формі розподіл і перерозподіл матеріальних і духовних благ, створених і накопичуваних в суспільстві;
- по-друге, всі ці категорії взаємопов'язані між собою та в той же час кожна виражає специфічні, властиві тільки їй сторони економічних (виробничих) відносин.

В сучасних умовах товарно-грошових відносин неможливий прямий перерозподіл створеного суспільного продукту у натурально – речовій формі, а задоволення потреб відтворення, як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих юридичних осіб, окремих громадян, відбувається за допомогою грошей, шляхом створення цільових грошових фондів. Саме цим визначається сутність фінансів і їхнє місце в системі виробничих відносин ринкової економіки.

Вчені В. Н. Гринева і В. О. Коюда [3, с.17] вважають, що фінанси – це грошові відносини, що виникають між учасниками суспільного виробництва на всіх стадіях процесу відтворення, на всіх рівнях господарювання, у всіх сферах суспільної діяльності. Це процес формування, розподілу, використання грошових доходів і фондів відповідно з цільовим призначенням у формі фінансових ресурсів (рис.1.1).

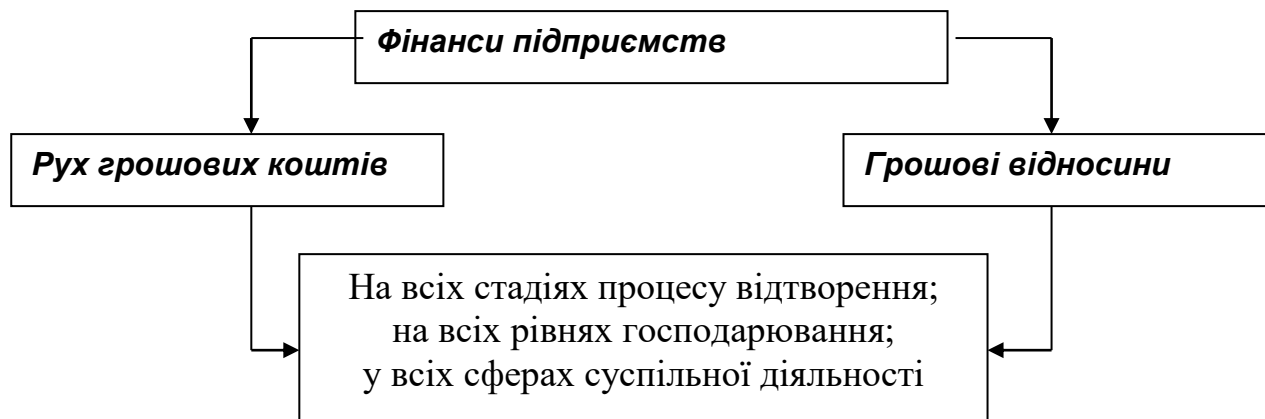

Рис. 1.1. Схема функціонування фінансів підприємств

Такі вчені як Н. В. Колчина, Г. Б. Поляк, Л. М. Бурмистрова вважають, що як економічна категорія фінанси організацій (підприємств) – це система фінансових або грошових відносин, що виникають у процесі формування основного й оборотного капіталів, фондів грошових коштів організації (підприємства) і їхнього використання. Вони носять розподільний характер і впливають на відтворювальний процес [5, с.6].

Фінансова діяльність підприємства здійснюється на основі використання відповідних форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємств. Можна виділити наступні основні завдання фінансової діяльності:

- забезпечення фінансовими ресурсами діяльності підприємства;

- забезпечення фінансовими ресурсами для виконання зобов'язань перед бюджетом, державними цільовими фондами й іншими об'єктами господарювання;
- забезпечення контролю за ефективним розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Доцільно розрізнити поняття фінансового стану і фінансової діяльності підприємства. Фінансовий стан характеризує результати фінансово-господарської діяльності і відображає розміри засобів підприємства, їх розміщення і джерела формування, залежить від матеріально-технічного забезпечення процесу виробництва, реалізації і формування прибутку.

Фінансовий стан характеризує, наскільки успішно функціонує підприємство. Показники фінансового стану відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. В остаточному підсумку, фінансовий стан у значній мірі визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів по фінансовим та іншим економічним відносинам [6, с.3].

Фінансовий стан може бути стабільним, нестабільним і кризовим у залежності від динаміки рівнів існуючої системи показників. У ринковій економіці фінансовий стан підприємства – це, по суті, з одного боку - кінцевий результат його діяльності, а з іншого боку – характеристика його фінансової конкурентоспроможності, використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання (власники, кредитори, адміністрація, персонал (службовці), постачальники, покупці (клієнти), податкова адміністрація) [2, с.284].

Стабільний фінансовий стан формується в процесі всієї економічної діяльності підприємства, визначення його на ту або іншу дату допомагає відповісти на запитання, наскільки правильно підприємство керувало фінансовими ресурсами протягом періоду, що передував цій даті; як використовувалося майно, яка структура цього майна, наскільки раціонально сполучені власні і позикові джерела, наскільки ефективно використовувало власний капітал; яка віддача виробничого потенціалу; чи нормальні взаємини з кредиторами, дебіторами, бюджетом, акціонерами і т.д. [6, с.3].

Іншими словами стратегія та перспективи розвитку суб'єктів господарювання залежать від фінансового стану, а фінансовий стан підприємства залежить від ефективності сформованих взаємовідносин з постачальниками, покупцями, акціонерами, податковими органами, банками й іншими партнерами.

Таким чином, важливого значення набуває повна і достовірна інформація про фінансовий стан підприємства, на основі якої можна виявити можливості і економічний потенціал підприємства. Фінансові можливості підприємства, в першу чергу, демонструє власний капітал в розпорядженні підприємства, і активи вкладені у власний капітал. Визначення відносних показників структури джерел формування активів дає можливість оцінити рівень залежності підприємства від позикових джерел. Сильна залежність підприємства від кредиторів зменшує можливості подальшого розвитку підприємства, а зростання такої залежності, може призвести до банкрутства. З метою попередження банкрутства, необхідно своєчасно проводити оцінку фінансового стану й визначати шляхи забезпечення стійкості фінансового стану підприємства.

На практиці оцінка фінансового стану підприємства зводиться до розрахунку числових значень фінансових коефіцієнтів, показників структурних зрушень, темпів зміни. В економічній літературі існує велика кількість досліджень, присвячених проблемі вибору показників виміру фінансового стану функціонування підприємства. Всі вони розглядають фінансовий аналіз як інструмент проведення оцінки фінансового стану підприємства.

В економічній літературі розглянуто багато методів, на основі яких можна виділити основні напрями фінансового аналізу: методи, засновані на аналізі балансу; евристичні

методи, неформалізовані методи з використанням експертних оцінок і економіко-математичні методи [4].

Методи, засновані на аналізі балансу, включають: ущільнення балансу; горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; коефіцієнтний аналіз; балансовий метод.

Ущільнений баланс формують для загальної оцінки фінансового стану підприємства, шляхом об'єднання в групи однорідних статей. За рахунок групування скорочується число статей балансу, а це в свою чергу покращує наочність і дозволяє порівнювати баланси різних підприємств.

Горизонтальний аналіз базується на визначенні абсолютних і відносних відхилень характеристик різних статей балансу і фінансової звітності підприємства за певний період часу.

Горизонтальний аналіз повинен відображати аналіз закономірностей розвитку (трендовий аналіз), який передбачає порівняння кожної характеристики звітності з відповідними показниками за попередні періоди і побудову тренду, на основі якого можна визначати прогнозні показники.

Вертикальний аналіз передбачає розрахунок питомої ваги окремих статей у загальній валюті балансу, тобто вивчення структури статей активу і пасиву на звітну дату.

Коефіцієнтний аналіз дає можливість вивчати рівні і динаміку відносних показників фінансового стану, що розраховуються як співвідношення величин балансових статей або інших абсолютних показників фінансової звітності, порівнюючи їх з базовими або нормативними даними.

Для відображення співвідношень, структурних пропорцій двох груп взаємопов'язаних економічних показників, суми яких повинні бути тотожними використовують балансовий метод.

Що стосується евристики, то це метод, заснований на неформальних, інтуїтивних міркуваннях, на узагальненні досвіду рішення подібних задач. Цей прийом дає можливість зменшити число варіантів при рішенні задачі, тому він не гарантує одержання найкращого варіанта з усіх можливих [4, с. 21].

Застосування евристичних прийомів зв'язане з тим, що безліч процесів і явищ знаходять логічну оцінку з використанням досвіду фахівців і експертів [6, с.66]. Це дозволяє підвищити ефективність аналітичного процесу.

До евристичних методів відносять: метод колективної експертної оцінки; метод аналогії; метод мозкового штурму; морфологічний аналіз; метод контрольних питань; метод колективного блокнота; метод семиразового пошуку.

Найчастіше використовують метод колективної експертної оцінки, який полягає в аналітичному дослідженні з використанням спеціальних анкет, в яких експерти дають незалежну характеристику економічних процесів.

Одним з можливих напрямків удосконалення фінансового аналізу може бути використання статистичних та економетричних методів дослідження залежностей, що підвищить ефективність аналізу за рахунок розширення множини досліджуваних факторів, можливості визначення шляхів та резервів досягнення цілей, обґрунтування управлінських рішень та вибору оптимального варіанта використання фінансових ресурсів.

Висновки

Фінансовий аналіз виступає основою інформаційного забезпечення проведення заходів щодо оцінки фінансового стану і базується на даних бухгалтерського обліку. Комплексна оцінка фінансового стану дає можливість:

- охарактеризувати, оптимальність структури фінансів підприємства;
- провести оцінку фактичного стану і ефективності використання фінансів;
- визначити закономірності змін у фінансово-господарській діяльності і попередити кризовий стан підприємства;

- усунути причини нестабільності функціонування підприємства;
- забезпечити обґрунтоване планування санації підприємства.

Комплексна оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання є необхідною складовою процесу управління фінансово-господарською діяльністю підприємств. Оскільки фінансовий стан – це комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів фінансових відносин підприємства, то комплексна оцінка повинна включати в себе різноманітні заходи аналізу, моніторингу, діагностики, що підтверджує необхідність подальших досліджень.

Аннотація

В статье рассмотрены актуальность современных научных подходов к формированию комплексной оценки финансового состояния субъектов хозяйствования. Обобщенно систему составляющих и задача финансов предприятий. Продемонстрировано различные направления финансового анализа. Очерчены возможные пути совершенствования оценки финансового состояния. Показана необходимость использования статистических и эконометрических методов исследования зависимостей.

Ключевые слова: финансы предприятий, финансовое состояние, финансовая деятельность, методы оценки финансового состояния

Annotation

The article considers the relevance of modern scientific approaches to integrated assessment of the financial state entities. Generalized system of components and tasks of business finance. Demonstrated different areas of financial analysis. Possible ways of improving the financial stability. The necessity of using statistical and econometric methods dependencies.

Keywords: finance, financial condition, financial activities, methods of assessing the financial condition.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємства: Підручник – 2-ге вид., перероб. і доп./ Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я.// – К.: Либідь, 2003. – 384 с.
2. Буряк П. Ю. Фінансово-економічний аналіз: Підручник для студентів вузів /Буряк П. Ю., Римар М. В., Бець М. Т. та ін.// – К.: ВД "Професіонал", 2004. – 520 с.
3. Гриньова В. М. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / В. М. Гриньова, В. О. Коюда // – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 424 с.
4. Измайлова К. В. Сучасні технології фінансового аналізу / К.Измайлова // В. – К.: МАУП, 2003. – 148 с.
5. Колчина Н. В.Финансы организаций (предприятий): Учебник для вузов – 3-е изд., перераб. и доп./ Н. В. Колчина, Г. Б. Поляк, Л. М. Бурмистрова и др.; // – М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2004. – 368 с.
6. Крейнина М. Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки. / М. Н. Крейнина //– М.: ИКЦ «ДИС», 1997. – 224с.